

CĂLĂTORIE ÎN JURUL
OMULUI

Alexandru N. Stermin este biolog și explorator. Predă la Facultatea de Biologie și Geologie a Universității Babeș-Bolyai cursuri de anatomia comparată a vertebratelor, etologie, bioetică și ecologie umană. Este licențiat în biologie și teologie, a absolvit un masterat în filozofie și un program de formare în psihoterapie pozitivă. A participat la expediții în jungla Americii de Sud și în Siberia, a fost bursier la Universitatea din Greifswald și la Universitatea de Stat din Rio de Janeiro. Se implică activ în popularizarea științei și conservarea naturii. În 2015 a contribuit la seria *Fauna României (Păsări)* publicată de Academia Română. În 2017 și-a lansat prima carte, *Jurnalul unui ornitolog*. Scrie articole în revistele *Sinteza* și *National Geographic*. În 2021 a primit Premiul de Excelență din partea Universității Babeș-Bolyai, pentru implicarea culturală și deschiderea spre comunitate.

ALEXANDRU N. STERMIN

CĂLĂTORIE ÎN JURUL
OMULUI

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Andreea Niță
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Dragoș Dumitrescu, Veronica Dinu

Tipărit la Bookart Printing

© HUMANITAS, 2021

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Stermin, Alexandru Nicolae
Călătorie în jurul omului / Alexandru N. Stermin. –
București: Humanitas, 2021
ISBN 978-973-50-7238-4

57

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408.83.50, fax 021/408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

*Ruxandrei Hurezean;
fără subtilitatea inefabilă a gesturilor sale,
această carte n-ar fi existat.*

Cuprins

Un gând la-nceput de poveste.....	9
Întoarcerea în junglă.....	17
ADN-ul nostru cel din toate zilele.....	29
Psihologia mediului ambiental.....	36
Despre pădurea pe care n-o vedem din cauza copacilor.....	46
Omul ca specie a intervalului.....	52
Diversitatea – șansa apariției speciei umane.....	62
Magie și fantezie – sau cum m-am transformat într-o pasăre.....	68
Religia – apanaj ori accident evolutiv?.....	76
Creștinismul și natura.....	92
Fundamentele evolutive ale eticii.....	101
Un gând despre iubire – din prisma unui biolog.....	111
Biologia reproducerii la <i>Homo sapiens</i>	123
Biopolitica iubirii romantice.....	131
Despre fericire.....	141
Despre moarte.....	150
Viața e o poezie.....	168
A trăi – dansul vieții cu moartea.....	173
Un gând la final de poveste.....	176
<i>Mulțumiri</i>	179

Un gând la-nceput de poveste

De ani buni visez la călătoria asta, așa cum, de ani buni, mă temeam că o să vină vremea să sărbătoresc cei 30 de ani împliniți. Îmi aduc aminte de o discuție cu un călugăr de la mănăstirea Nicula, acum vreo cinci ani, pe când eram la școala de popi și îmi făceam practica acolo.

Îi spuneam cum toată povestea cu sufletul, raiul, iadul și nemurirea mi se pare imposibilă și că, peste ani și ani, sigur o să demonstreze cineva, un Galileo Galilei al viitorului, că nu există suflet. Prevedeam cum primele generații, dezamăgite și teribil de înfricoșate, îi vor nega descoperirile. Încet-încet însă, lumea o să găsească un mod de a trăi și fără promisiunea eternității cerești. Vor accepta și înțelege argumentele inexistenței sufletului și vor găsi o cale prin care să se bucure și să trăiască aici și acum, fără să mai aștepte „viața de după“.

Mă asculta cu un zâmbet sincer pe chip, iar din atitudinea lui nu puteam să-mi dau seama dacă simțea că nu vreau să-l influențez cu credințele mele, ci vreau doar să-i povestesc, așa, de dragul dialogului, ori dacă undeva, în adâncul ființei lui, îmi împărtășea gândurile. După ce am terminat de bătut apa-n piuă pe tema morții nemuririi, m-a întrebat:

— Bine, să zicem totuși că ai un suflet nemuritor și că nu vrei să ajungi nici în iad, nici în rai. Ce ți-ar plăcea atunci să faci o eternitate?

Am stat un pic pe gânduri și mi-a venit în cap o singură variantă:

— Mi-ar plăcea să zbor pe deasupra Amazonului, mereu, de la un capăt la altul, fără oprire, la nesfârșit!

Îmi amintesc perfect cum, pe măsură ce-i povesteam despre zborul meu pe deasupra junglei, de-a lungul apelor, mi se derulau în cap imagini ce parcă erau amintiri, așa de real construite și cursive, încât îmi dădeau impresia că demult, cândva, am fost acolo. Și așa este, am fost – nu numai eu, ci și voi; o să vă aduc argumentele în paginile ce urmează. De atunci, mi-am tot reamintit acest dialog. Așa că m-am gândit ca, la 30 de ani, să înfrunt cea mai mare angoasă de până atunci – împlinirea acelei vârste, trecerea aceluia prag – cu cea mai mare dorință a mea: să zbor peste Amazon și, de acolo, în jurul lumii.

Pe 12 august 2015, am pornit. Întâi m-am oprit trei zile în Budapesta, unde m-am întâlnit cu doi prieteni buni din Germania, care voiau să petrecem câteva zile împreună, gândindu-se că poate aveam să mor în junglă. Din Budapesta am zburat spre Rio de Janeiro; trei zile mi-au fost suficiente să ajung să cred că este cel mai frumos oraș în care fusesem vreodată, de până atunci. Din Rio am zburat spre Manaus, în mijlocul junglei, acolo unde Rio Negro se întâlnește cu Rio Solimões și se naște Amazonul, iar de la aeroport am pornit direct spre junglă.

După experiența junglei, m-am oprit o zi în Manaus și, de acolo, am zburat spre São Paulo, unde, vreme de aproape 12 ore, m-am reîntâlnit cu agitația citadină, iar din São Paulo am pornit spre Los Angeles. Am stat pe coasta Pacificului

șase zile. Șederea mea s-a prelungit acolo cu 12 ceasuri din pricina faptului că am pierdut avionul spre China și a trebuit să îl aștept pe următorul. Am plecat într-un final spre Beijing, de unde, după experiența marelui oraș și a Marelui Zid Chinezesc, m-am întors acasă.

Nu am pornit la drum cu așteptări. Călătoria mea n-a avut un scop, ci, în sine, a fost un scop: experiența ei. Faptul că nu trebuia să fac ceva anume sau să ajung undeva mi-a dat o stare pe care nu o mai avusesem până atunci – n-am simțit presiunea așteptării. Au fost zboruri de mai bine de 11 ore și schimburi de avioane care au durat și zece ore, dar în tot acest timp nu am avut senzația că aștept, pentru că nu așteptam nimic; popasurile și zborurile erau doar o parte a călătoriei. Aveam sentimentul că plecasem de-acasă spre acasă. Nu trebuia decât să nu uit ce-mi ceruse mama: „Să ai grijă să te-ntorci viu!”

Am plecat singur. Aveam în spate un rucsac de 80 de litri, în care mi-am pus câteva haine de schimb; o pereche de bocanci de vară; o macetă care, în comparație cu maceta lui Roberto – despre care urmează să vă povestesc –, s-a dovedit bisturiu; un hamac colorat, pe care atunci când l-am deschis în junglă Roberto m-a întrebat de ce mi-am luat hamac de copii; o plasă și niște soluție ca să țin la distanță țânțarii tropicali; medicamente pentru alergii – gândindu-mă că, dacă mă mușcă ceva, să le țin sub limbă să nu mă umflu și să mor; alte două flacoane cu pastile; pălăria mea de expediție, pe care am purtat-o pe toată perioada doctoratului prin stuf și pe care am cumpărat-o din India, precum și un briceag pe care l-am pierdut după ce m-am întors acasă.

Pe umeri aveam o geantă neagră pentru aparatul foto, dar în care mi-am pus și binoclul, pașaportul, carnetul internațional de vaccinare, portofelul și niște punguțe mici

în care-mi imaginam că o să adun tot felul de lucruri de prin lume. În geanta de umăr, mi-am mai luat încărcătorul de telefon, o cameră mică de filmat pe care puteam să mi-o montez pe cap și niște plicuri cu hârtie pentru scrisori, pe care ulterior chiar le-am scris în junglă și le-am trimis din Los Angeles. Din cele două, numai una a ajuns la destinație, pe cealaltă cred că a deschis-o poștașul când a văzut că la expeditor scrie „Jungla Amazonului“. Mai aveam o carte primită, pe care am citit-o în avion și care m-a făcut să vărs câteva lacrimi. Am luat cu mine și o mână de prezervative, iar pe fața externă a genții era prinsă o insignă albă pe care scria mare, cu negru: „Că de n-aș fi, nu s-ar povesti“. Insigna mi-am cumpărat-o special pentru călătoria asta, cu gândul că românii sau vorbitorii de română, atunci când o să vadă mesajul, o să-mi zâmbescă. N-am întâlnit însă nici un român, dar, pe drumul de la São Paulo la Washington, unde am făcut escală, pe scaunul de lângă mine a stat o doamnă doctor ai cărei bunici erau din Bulgaria. Când emigraseră în Brazilia veniseră cu un pașaport românesc, căci era chiar după război și o bucată din țara lor tocmai fusese anexată României.

Asta e tot ce-aveam, plus telefonul în buzunar și câteva lucruri pe care le știam despre lume – puține însă în comparație cu mulțimea de întrebări ce porneau la drum odată cu mine. N-am lăsat acasă nici o întrebare, le-am luat pe toate, că nu ocupă spațiu, întrebările ocupă timp. Uneori, nu doar că îl ocupă, îl și dilată. Dacă e o întrebare mai serioasă și te confrunți conștient cu ea, chiar anulează timpul, timp care, într-o călătorie în jurul lumii, poți spune că nu există, atâta vreme cât fusul orar se schimbă mereu. Oricum le luam pe toate, și să fi vrut să le las în urmă, n-aș fi putut să fac asta!

Când m-am întors acasă, am adus cu mine tot ce luasem în bagaj, plus câteva suveniruri mărunte, ceai verde și trei perechi de papuci din China, un tricou din Rio cu *Crearea omului* a lui Michelangelo, opt cărți de la un anticariat din L.A., fructe și bucăți de plante medicinale și miraculoase din junglă. Am mai adus o lingură de lemn făcută de Roberto în doar trei minute, cu maceta – lingură cu care am mâncat din farfuriile de frunze –, pietre de peste tot și apă, o sticlă de apă din Amazon, cu care mi-am botezat mașina pe care am cumpărat-o la un an de la întoarcere și pe care o cheamă Rio. Am venit și cu alte întrebări și gânduri. Multe dintre gânduri le aveam, erau deja în mine, dar experiența călătoriei și a junglei în special m-a ajutat să le leg între ele. Gânduri despre mine, despre oameni, despre dragoste, despre magie, despre credințe și zei, despre moarte, într-un cuvânt – despre viață.

Pe unele dintre ele le-am notat lună de lună după ce am venit acasă. Multe par îndrăznețe și poate o să considerați că e prea devreme ca, la vârsta mea, să-mi permit să vorbesc despre lucruri esențiale cum sunt dragostea, moartea, religia sau societatea; pe scurt, să vorbesc despre viață, când eu încă nu știu cu ce se mănâncă. Gândul vă este justificat, însă și demersul meu este justificat și, ca să mă înțelegeți, o să vă povestesc prima lecție pe care am învățat-o în călătoria mea. Eram la Rio, iar în ultima noapte am pornit spre piața de fructe exotice. Am cumpărat o plasă plină, câte un fruct din fiecare grămadă, căci erau de toate formele și culorile. Cât le-am tot ales, mă și întrebam cum se mănâncă și, căutând ajutor, l-am cunoscut pe Renato. Se-ntunecase deja și, de la piață, ne-am dus pe plajă, la ocean, în fața hotelului unde eram cazat.

Ne-am așezat pe nisip, am deschis plasa imensă și am scos briceagul, iar Renato mi-a spus:

— Fructele exotice nu se mănâncă oricum, există un ritual... Iei fructul în mână, cu grijă, îi simți textura și greutatea, îl privești pe toate părțile până ești sigur că nu mai rămâne milimetru pătrat din fruct neatins de privirea, mintea și mirosul tău. Apoi închizi ochii și, după ce i-ai simțit textura și mirosul, i-ai văzut forma și culoarea, încerci să-ți imaginezi cum arată înăuntru și ce gust are. După asta, îl tai în jumătate și confrunți ce vezi cu ce ți-ai imaginat, îl miroși iar, îți reimaginezi gustul după textura, culoarea și mirosul din interior și, într-un final, îl guști. Astfel, gustul fructului are, dincolo de realitatea lui finală, o poveste, o nuanță. Tot întorcându-l pe toate părțile, tot încercând să-ți imaginezi gustul, trezești receptorii de gust și miros, trezești simțurile, le pui în gardă, le pregătești, le antrenezi și, așa, fiecare va fi pregătit să întâlnească și să simtă experiența fructului în plenitudinea ei!

Asta m-a învățat Renato: cum se mănâncă un fruct exotic. Și, până la urmă, viața nu-i decât un fruct exotic. La 30 de ani, poate că n-am ajuns nici măcar în punctul în care să fi tăiat fructul, poate că acum încă îl cântăresc, miros și ating, dar, ca să am toate simțurile treze, ca să-i pot simți gustul când o să mușc din fructul vieții, am dreptul acum să-i analizez culoarea și mirosul, să-mi imaginez și să mă gândesc ce gust o avea.

Aveți în mână un mănunchi de gânduri trecute prin mintea unui om care încearcă să înțeleagă și să se înțeleagă, se străduiește să cunoască și să se cunoască. Din ce-am povestit cu prietenii, din ce-am citit sau din ce-am experimentat până acum, toate aceste gânduri le găsesc mai aproape de adevăr decât de eroare, pentru că, evident, e imposibil

să te poziționezi în adevărul absolut, așa cum e imposibil să cazi în falsul total. Le-am pus pe hârtie din mai multe motive sau nevoi. Din nevoia de a le pricepe, căci am învățat că atunci când încerci să-i faci pe alții să-ți înțeleagă gândurile le înțelegi și tu mai bine. Din nevoia pe care o avem mulți dintre noi de a povesti și a ne povesti. Un soi de histrionism, poate. Cred că oamenii există pe două planuri: unul prins de spațiu și timp – aici și acum – și un altul suspendat de spațiu și timp, ca personaj principal al unei povești. Le-am pus pe hârtie și din nevoia de a-mi reaminti în detaliu fiecare experiență, dintr-un soi de dor și, probabil, unul dintre motivele pentru care le-am scris este ca, recitindu-le peste timp, să văd cât de mult s-au schimbat toate aceste gânduri în mine și, implicit, cât de mult m-am schimbat eu.

Urmează vă povestesc întâlnirea mea cu lumea în jurul căreia am călătorit, dar dincolo de toate, întâlnirea cu mine, cu noi, cu *omul* pe care l-am cuprins cu întrebările firești. La început caut să văd de unde venim și cine suntem, apoi ce și cum este universul acesta al existenței noastre, dat de magie și imaginație, religie, etică și iubire, ca, spre final, să ajung să cuget la cea mai mare aspirație a lumii în care trăim – fericirea – și la cea mai mare frică a mea și a lumii – moartea.

Când am plecat la drum aveam în minte doar itinerarul călătoriei; era tot ce știam atunci: unde, când și cât o să petrec. Dincolo de asta, călătoria mea era o carte cu file albe și cu un titlu dat de o insignă: „Că de n-aș fi, nu s-ar povesti“. Eram eu și, în fața mea, povestea care urma să se-ntâmple. Ajuns acasă, la finalul călătoriei, mi-am dat seama că nu mai există diferențe între mine și poveste, căci, odată trăită, ea începe să existe prin mine așa cum și

eu exist prin ea. În următoarele pagini încerc să v-o povestesc și, dacă Noica a avut dreptate când a spus că ce nu se poate povesti nu există, cartea asta, cu povestea mea, nu-i decât o încercare de a exista.

Întoarcerea în junglă

Era straniu sentimentul de déjà-vu pe care-l aveam când, pe banca din fața mănăstirii, îi spuneam călugărului că vreau să zbor peste Amazon la nesfârșit. Îmi imaginam atâtea detalii și trăiam atâtea emoții, încât puteam să jur că mai fusesem acolo. M-am tot gândit la asta și am început să găsesc unele argumente care mă fac să cred că într-adevăr am mai fost în junglă.

Platon imagina o lume primordială din care am căzut, un cer în care sufletul nostru zbura într-un car tras de doi cai, unul alb și unul negru. Tot el spunea că întâlnirea cu iubirea provoacă în noi o aducere aminte a acelei stări primordiale, a răstimpului dinaintea momentului în care, scăpat de sub control, calul negru ne-a trântit pe Pământ și ne-am înghesuit în trup, în lumea în care trăim astăzi. În-tâlnirea cu iubirea este deci întâlnirea cu starea pe care o aveam în lumea din care am căzut, o lume în care hrana era înțelepciunea. Ne hrăneam atunci cu contemplarea valorilor eterne ce țin de adevăr, bine și frumos. Căzuți pe Pământ, spune Platon, ne hrănim acum cu o hrană materială și cu idei degradate.